

rekonstruirati svrhu njegove misije, uklapajući je u politička previranja između papinstva, Svetoga Rimskog Carstva i Bizanta, u koja se, među ostalima, uključilo i Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo.

Srednjovjekovne percepcije islama (134.-148.) članak je Vjerana Kursara. Autor dijeli srednjovjekovnu percepciju islama u tri osnovna tipa: prvi, koji je u islamu vidio djelo Sotone, drugi, koji je islam smatrao kršćanskom herezom i treći, koji je u islamu vidio duhovnog srodnika. Analizom dijela predstavnika pojedine percepcije autor otkriva uzroke takvog shvaćanja.

Lovorka Čoralčić u radu *Divinić, Šižgorić, Vrančić ... Tragovima šibenskih patricija u Mlecima* (149.-169.) preko oporuka i druge arhivske građe, kao i dosadašnjih spoznaja historiografije prati život šibenskih patricija u «gradu na lagunama», njihov socijalni i gospodarski položaj, povezanost s ostatkom hrvatske zajednice u Mlecima, i to odnosom prema bratovštini sv. Jurja i Tripuna koja je bila središnja ustanova okupljanja hrvatskih iseljenika, zatim optužbe i procese vođene protiv njih, osvrće se i na diplomatska poslanstva Republici te djelatnost književnika, znanstvenika i intelektualne elite šibenskog podrijetla.

Glagoljska matična knjiga krštenih (1667.-1723.) župe Dobrinj na otoku Krku kao izvor za proučavanje nekih aspekata demografske povijesti (171.-238.) rad je dvoje autora, Vladimira Huzjana i Arijane Kolak, nastao analizom glagoljske matične knjige krštenih župe Dobrinj koja se čuva u Arhivu HAZU u Zagrebu. U radu je obrađeno razdoblje od 1668. do 1688. godine, a analizirane su sve kategorije upisa kako bi se dobila što cjelovitija slika demografske i obiteljske povijesti Dobrinja. Na kraju teksta je kao prilog donesena transliterirana verzija matične knjige za obrađeno razdoblje.

Posljednji rad *Percepcija starije hrvatske povijesti u suvremenoj britanskoj historiografiji* (239.-257.), autorice Buge Zdjelar, bavi se pregledom povijesnih enciklopedija, rječnika, leksikona i sličnih izdanja nastojeći njihovom analizom utvrditi koji su povijesni događaji, procesi i osobe iz hrvatske povijesti privukle pažnju stranih povjesničara.

Na kraju ovih, člancima uistinu bogatih, *Povijesnih priloga* nalazi se i sedamnaest prikaza i ocjena.

Arijana Kolak

Povijesni prilozi, Hrvatski institut za povijest, god. 22, br. 25, Zagreb, 2003. (366 str.) - god. 23, br. 26, Zagreb, 2004. (230 str.)

U izdanju Hrvatskog instituta za povijest 2003. i 2004. objavljena su dva redovita broja časopisa *Povijesni prilozi* u kojima je obrađen niz tema iz hrvatske srednjovjekovne i ranonovovjekovne povijesti. U 25. broju objavljeno je jedanaest članaka. Prvi rad, autora Franje Smiljanića, *Neka zapažanja o teritoriju i organizaciji Bribirske županije u srednjem vijeku* (7.-35.) istražuje prvotni prostor Bribirske županije u 13. st. Autor nastoji utvrditi teritorij svakoga bribirskog kotara (distrikta) te stoga posebno istražuje kotar grada Skradina, kotar utvrde Rog i kotar utvrde Bribir i opisuje granice jurisdikcija ninske i skradinske biskupije. Na taj način nastoji precizno utvrditi teritorij i ustroj Bribirske županije u navedenom razdoblju. Na kraju članka (33.-34.) nalaze se zemljovidi područja te županije.

Članak *Socijalna topografija Trogira u 13. stoljeću* (37.-92.) zajednički je rad Mladena Andreisa, Irene Benyovsky i Ane Plosnić. Kao što se može zaključiti iz naslova, autori istražuju ulogu pojedinih društvenih skupina u formiranju urbane cjeline i smještaj njihovih pripadnika unutar prostora grada Trogira u 13. st. Opisuju društvene skupine i nekretnine u gradu i prigradu te daju raspored plemićkih rodova u gradskom prostoru s posebnim osvrtom na vlasništvo i dinamiku promjene vlasničkih odnosa. Iako nedovoljna sačuvanost građe uzrokuje nepotpunost pojedinih podataka, autori zaključuju kako je moguće utvrditi širenje gradskog prostora i procese promjena

posjedovnih odnosa. U prilogu su dani izvadci iz vrela u kojima se navode nekretnine pripadnika trogirskog plemstva (65.-92.).

Sljedeći je rad *Dva trgovačka inventara kao pokazatelji ekonomskog i kulturnog života Zadra u XIV. stoljeću* (93.-131.) autorice Sabine Florence Fabijanec. Na temelju inventara Fumice Salvagnele iz 1346. g i Damijana Martina de Treschiana (iz 1380.) autorica istražuje gospodarski i kulturni razvoj zadarske komune u 14. st. Oba inventara sadrže vrijedne podatke o količinama sukna i mirodija te navode na zaključak kako je u onodobnom Zadru suknarstvo bilo vrlo razvijeno i kako je, analogno tome, postojala bogata gradska elita koja je imala materijalne mogućnosti da kupuje i posjeduje tako vrijednu tkaninu. U drugom se inventaru spominju alati, knjige i vjerski predmeti što ilustrira kulturni duh zadarske elite toga doba. U radu se također obrađuje problematika žena trgovkinja. U prilogu (106.-131.) autorica donosi prijepis oba inventara i trojezični rječnik.

Prilog Mladena Ančića *Vrijeme i okolnosti postanka Novigradskog zbornika* (133.-161.) razmatra kako je i kada nastao jedan od najpoznatijih starohrvatskih latinskih pravnih dokumenata. Autor uvodno opisuje nekoliko parnica i sudskih postupaka na području zadarskog distrikta koji pokazuju kako zadarski knez i suci nisu dobro poznavali običajno pravo, pa je zbog toga nastala potreba da se ta običajna prava popišu. U pisanju *Novigradskog zbornika*, najveću su ulogu, ističe Ančić, imali najmoćniji i najugledniji pojedinci ravnokotarskog područja koji su nastojali zaštititi vlastite interese. Analizirajući odredbe *Novigradskog zbornika* autor zaključuje kako iz pravnih spomenika možemo razmatrati i društvene prilike nekog doba, te kako bi ih bilo nužno istražiti i sa sociološko-antropološke strane. Autor se priklanja tezi N. Jakšića koji nastanak *Zbornika* smješta u 1452., s nadopunama iz 1454.

Rad Darka Viteka *Razmimoilaženja oko pripadnosti Srijema; Bečki dvor, Hrvatski sabor i biskup Franjo Jany* (163.-174.) analizira okolnosti pod kojima je Srijem došao pod feudalnu vlast obitelji Odiscalchi (1697. g.). Velike povlastice koje je obitelj Odiscalchi dobila od cara Leopolda učinile su Srijem potpuno neovisnim o Hrvatskom saboru, što je izazvalo negodovanje hrvatskih plemića, kao i srijemskog biskupa Franje Janyja. Autor zaključuje kako je car Leopold prodavao zemlju zbog zaduživanja, te kako je Srijem postao model raspodjele zemlje koji će se primjenjivati u cijeloj Monarhiji.

Sljedeći članak je *Iz prošlosti Boke: dobrotska obitelj Kamenarović i hrvatska bratovština sv. Jurja i Tripuna u Mlecima* (175.-185.), autorice Lovorke Čoralčić. Autorica uvodno ukratko razmatra povijest grada Dobrote i nazočnost njezinih stanovnika u Veneciji. Na temelju sačuvanih dokumenata iz fonda bratovštine sv. Jurja i Tripuna razmatra mnoge dobrotske rodove posebno se osvrćući na rod Kamenarovića koji drži najuglednijim jer su njegovi članovi obnašali najviše časti u bratovštini sv. Jurja i Tripuna.

Zlatko Kudelić u prilogu *Povijest grkokatoličke Marčanske biskupije ("biskupije Vlaha") zagrebačkog biskupa Petra Petretića iz 1662.* (187.-216.) razlaže povijest Marčanske biskupije na temelju izvješća koje je biskup Petretić sastavio na zahtjev Bečkog dvora. Petretić u tom pismu opisuje cijelu povijest Marčanske biskupije, od utemeljenja 1611. do travnja 1662., i djelovanje njezinih biskupa glede širenja unije između pravoslavnih Vlaha i katolika. Iz izvješća se može uočiti Petretićevo nezadovoljstvo stanjem u toj biskupiji.

Rad Šime Deme *Prikaz opsade Beča 1683. g. u Eutimiji Benedikta Rogačića* (217.-232.), obrađuje lik Benedikta Rogačića (1646.-1718.), istaknutoga hrvatskog pjesnika, teologa i pisca u Rimu; posebno se osvrće na jedno od njegovih najznamenitijih djela *Eutimija ili o duševnom miru*. Š. Demi je to djelo bilo zanimljivo zbog umetnutog opisa pobjede kršćana nad Osmanlijama, kod Beča 1683., u petom pjevanju. Demo opisuje stil i strukturu cijele *Eutimije* kao i umetnutog epa. Autor ističe

kako je *Eutimija* bila vrlo popularna u doba kad je objavljena te iznosi i ocjene suvremenih hrvatskih latinista (S. Prosperov Novak, M. Korade, P. Knezović) o tom djelu. Na kraju članka donosi se prijepis spomenutog epa (228.-232.).

Rad Kristijana Jurana *Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća* (233.-280.) - *Grada iz matičnih knjiga 1718.-1815.*, na temelju matičnih knjiga analizira rođenja, vjenčanja i smrti u župi Murter od 1715. do 1815. Na temelju istog izvora autor je prikazao i nezakonitu djecu, blizance, kretanje broja rođenih, vjenčanih i umrlih po godinama i mjesecima, provenijenciju bračnih parova, uzroke i mjesta smrti, udovce i udovice, i starost umrlih. Autor je još istražio i strukturu stanovništva po prezimenima, razlikujući starosjedioce i doseljenike, osobna imena, kumove i svjedoke te murterske župnike i svećenike. Rad obiluje nizom tablica i grafikona koji pojašnjavaju pisani dio teksta.

U članku *Diplomacija Dubrovačke Republike uoči njezina pada i diplomatsko konzularni prijam austrijskog predstavnika Ivana Timonija* (281.-308.) autorica Bernardica Pavlović razmatra djelatnosti i ustroj dubrovačke diplomacije. U prilogu se opisuje diplomatski ceremonijal, korištenje šifri, mita i darova, dragomane (ljude koji su poznavali orijentalne jezike), kurire, te trgovce i pomorce u službi diplomata ili obavještajaca. Autorica ističe kako je za Dubrovačku Republiku od velike važnosti bila dobra informiranost te su gradski čelnici zahtijevali od svih Dubrovčana da budu u službi informatora, da se zauzimaju za interese Republike i da šire ugled Dubrovnik u svijetu. U tekstu je prikazan ceremonijal prijama austrijskog poslanika Timonija kako ga je opisao izvješćujući svoju vladu. U prilogu (301.-308.) donosi se preslika dvaju Timonijevih pisama.

Posljednji je članak Gorana Arčabića (309.-328.) *Formiranje i rad Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva u vrijeme preporoda*. To su društvo u veljači 1841. utemeljili veleposjednici te mu je osnovni cilj bilo unaprjeđenje poljoprivrede. Autor analizira aktivnosti društva, pokretanje lista (*List mješćani*), osnivanje podružnica i njegove druge uspjehe. Arčabić ističe da je Društvo bilo formirano u sklopu preporodnih nastojanja te da se nije ograničilo samo na gospodarske ideje nego je proširilo svoju djelatnost na znanost i kulturu. U Društvu su postavljeni temelji nekim prirodnim znanostima (Odsjek za prirodne znanosti).

Na kraju ovog broja časopisa nalazi se izvještaj s međunarodnoga znanstvenog skupa "Fenomen 'krstjaní' u srednjovjekovnoj Bosni i Humu" (331.-333.) održanog u Zagrebu, 23.-24. listopada 2003., te stalna rubrika "Ocjene i prikazi" (337.-360.).

U broju 26 *Povijesnih priloga* objelodanjeno je devet radova. Prvi članak, *Prilog proučavanju crne smrti u dalmatinskom gradu (1348.-1353.) - raspon izvorne građe i stanje istraženosti na primjerima Dubrovnik, Splita i Zadra* (7.-18.) napisao je Gordan Ravančić. Autor uvodno prikazuje pojavu kuge u Europi sredinom 14. st. i suvremena povijesna istraživanja o toj epidemiji. Koristeći se brojnim vrelima (kronike Gundulića, Ragnine Anonima, Splitski kroničarski zapis "*A cutheis tabula*" i zadrarske sudske spise) autor opisuje pojavu kužne epidemije u nekim dalmatinskim gradovima, ističući kako se kuga u Dalmaciji proširila morskim putem, i to već krajem 1347. Autor na kraju napomi-nje kako je pojava kuge u Hrvatskoj nedovoljno istražena s obzirom na utjecaj te epidemije na gospodarstvo i cjelokupno društvo.

Sljedeći prilog *Kruna, kralj i Grad: odnos Dubrovnik prema ugarskoj kruni i vladaru na početku protudvorskog pokreta* (19.-37.), autorice Zrinke Pešorde Vardić, obrađuje dubrovačku politiku nakon smrti kralja Ludovika I. Velikog i početka borbe za vlast. Autorica na početku objašnjava termin "*sacra corona regis*", ističući kako je za Dubrovnik kruna označivala simbol legitimiteta vlasti nezvezano za kraljevu osobu. Tako je Dubrovnik priznao onoga kralja-pretendenta koji se je

okrunio krunom sv. Stjepana. Autorica istražuje razloge čvršće vjernosti Dubrovnika prema Kruni od ostalih dalmatinskih gradova, a posebno vjernost prema kralju Sigismundu. Zaključuje kako je glavna strategija dubrovačke politike bila pronaći moćnog zaštitnika od vanjskih neprijatelja koji se ujedno neće miješati u njihove unutarnje stvari, što su u doba kralja Sigismunda i uspjeli.

Rad *Pro Honore et Commercio nostris. Some Aspects of Venetian Maritime Commerce illustrated by the Late Fifteenth Century Venetian Manuscript* (39.-57.), autorice Evgenie Anichenko, razmatra neke aspekte mletačke pomorske trgovine. Na temelju rukopisa dužda Barbadiga Agostina, iz 15. st., autorica opisuje mletačku flotu na Levantu, njezinu trgovačku i vojnu djelatnost te odnos mletačkih vlasti i privatnih brodara (patrona). Zaključuje kako je Mletačka Republika u 14 i 15. st. željela uskladiti privatne i državne interese gradnjom velikih brodova koji bi se rabili i u komercijalne i vojne svrhe. Članak je napisan na engleskom jeziku.

Sljedeći je prilog Lovorke Čoralić *"Fante della Giustizia Vecchia": Splićanin Juraj Ivanov – jedan istaknuti hrvatski iseljenik u Mlecima u XVI. stoljeću* (59.-67.). Autorica na početku ističe kako je u 16. st. vrhunac iseljavanja Hrvata u Mletke te spominje nekoliko istaknutih pojedinaca (Petar Fazanić, Pavao Grgurov, Stjepan Tartar) koji su se u to doba naselili u Veneciji. Na temelju četiri oporuke i oporučnih dodataka (kodicila) rekonstruira život Jurja Ivanova iz Splita, službenika mletačke magistrature "Giustizia Vecchia". Razmotren je njegov obiteljski život, rodbinske i prijateljske veze, a posebna je pozornost dana njegovim vezama s bratovštinom sv. Jurja i Tripuna.

U članku Zlatka Kudelića *Izvjeshće zagrebačkog biskupa Petra Petretića o Svidničkoj (Marčanskoj) biskupiji caru Leopoldu I. iz 1667.g.* (69.-97.) analizirano je djelovanje marčanskog biskupa Gabrijela Mijakića na temelju izvještaja Petra Petretića središnjim vlastima u Beču. Autor uvodno opisuje okolnosti pod kojima je Mijakić došao na biskupsko mjesto i njegovu ulogu u pobuni krajišnika u okolici Bjelovara 1666. Petretićevo izvješće govori o čitavoj povijesti Marčanske biskupije, prilikama u biskupiji i djelovanju svih njezinih biskupa. Petretić je negativno ocijenio rad Gabrijela Mijakića jer nije provodio uniju između pravoslavnih krajišnika i katolika nego je poticao raskol i pobunu. U prilogu (93.-96.) donosi se prijepis Petretićeva izvješća.

U radu *Kašićev prijevod Biblije, isusovački red i Sveta Stolica (o propalom pokušaju izdavanja jedne knjige)* (99.-133.), Antal Molnár opisuje povijesne okolnosti u kojima je Kašić prevodio Bibliju i neuspjeli pokušaj njezina izdavanja. Molnár navodi kako je Kašićev prijevod imao protivnike unutar dijela hrvatskog svećenstva koje nije željelo Bibliju pisanu latinicom i na štokavštini. Prijevod nije uživao ni potporu rimske Inkvizicije koja je 1634. zabranila njegovo izdavanje. Istražujući djelovanje Bartola Kašića, autor se dotiče razmišljanja i ponašanja hrvatskog svećenstva, isusovačkog reda te djelovanja i politike rimskih institucija u doba katoličke obnove. U prilogu (121.-131.) donosi se predstava Bartola Kašića dubrovačkom nadbiskupu Tommasu Cellesiju, zatim mišljenje Francesca Ingolija o izdanju prijevoda te pismo Svetog oficija hrvatskim biskupima o hrvatskom prijevodu Novog zavjeta.

Članak *Istražni postupak zagrebačkog biskupa Emerika Esterhazyja godine 1708. – poimanje suvremenika o biskupovoj osobnosti i slika stanja biskupije* (135.-157.) Ivane Jukić temeljen je na dokumentima iz Tajnoga vatikanskog arhiva. Autorica uvodno analizira sam istražni postupak i prikazuje Esterhazyjevu biografiju. Iz istražnog postupka može se uočiti i stanje u Zagrebačkoj nadbiskupiji (broj kuća i stanovnika). Autorica zaključno uspoređuje te podatke s onim iz prošlog istražnog postupka iz 1667. U prilogu se donosi prijepis cjelokupnog istražnog postupka (143.-156.).

U radu *Slike nacije u himnama Srednje Europe* (159.-167.) Csaba Gy. Kiss objašnjava pojam Srednje Europe i pojavu ideje nacije u tim zemljama. Autor daje kratak opis himni Poljske, Češke,

Mađarske, Slovačke, Slovenije, Hrvatske, a dotiče se još srpske, bugarske i rumunjske himne. Kiss primjećuje mnoge stilske podudarnosti: ideja zajedničkog podrijetla, zemljopisna mitologija, slavna prošlost, ali i strah od mogućeg poraza i neuspjeha što daje predodžbu o vremenu u kojemu su te pjesme nastale.

Posljednji prilog je *Put zemljomjera Šimraka u "Gornju Italiju" – prilog poznavanju povijesti Hrvatsko-slavonsko gospodarskog društva sredinom 19. stoljeća* (169.-181.) autora Gorana Arčabića. Autor opisuje put Vasila Šimraka koji je pošao u Lombardiju ispitati suvremene irigacijske vještine, sadnju biljnih kultura, a posebno uzgoj dudova svilca što autor dovodi u usku vezu s biskupom Hau-likom koji se time bavio. Autor smatra kako je Lombardija Šimraku predstavljala dobro uređenu zemlju čiji je poljoprivredni model trebala slijediti i Banska Hrvatska, te istražuje odjek njegovih spoznaja o novim metodama u poljoprivredi na prostoru sjeverne Hrvatske. U prilogu se donosi zemljovid Lombardije i duplikat svjedodžbe Vasila Šimraka (181.-182.).

Kao što je uobičajeno, i na kraju ovog broja nalazi se rubrika Ocjene i prikazi (185.-225.)

Oba broja *Povijesnih priloga* potvrđuju kontinuirano istaknuto mjesto tog časopisa među hrvatskim znanstvenim historiografskim časopisima. U oba broja autori su svojim radovima pridonijeli boljem osvjetljavanju nekih aspekata iz hrvatske povijesti, ali i skrenuli pozornost na niz činjenica koje do sada nisu bile dovoljno istražene. Zanimljivošću i raznolikošću tema priloženi radovi zasigurno će privući pažnju svih onih koje zanima starija hrvatska povijest.

Bruno Škrebilin

Croatia Christiana Periodica. Časopis Instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, godina XXVI, br. 51 (256 str.) - godina XXVII, br. 52 (252 str.), Zagreb, 2003.

Dva broja časopisa za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, *Croatia Christiana Periodica* (CCP), objavljena u 2003. godini (br. 51. i 52.) ukupno donose 17 članaka i rasprava te više prikaza.

U uvodnom članku broja 51, *Neslaganja Marka Antuna de Dominisa i Galilea Galileia o optici, plimi i oseci* (1.-10.), Matija Berljak raspravlja o njihovoj znanstvenoj polemici te doprinosu uglednoga splitskog nadbiskupa svjetskoj znanosti. Govori se o Dominisovoj reakciji, u obliku djela *De radiis visus et lucis in vitris perspectivis et iride* (1611.), na Galilejevu prezentaciju dalekozora 1609. u Veneciji. Na to Galilei nije odgovorio premda je, prema autorovu mišljenju, posjedovao navedeno djelo. Zatim se preko djela *Dialogo sopra i due massimi sistemi del mondo, tolemaico e copernicano* (1632.), prikazuje Galilejevo pobijanje Dominisovih ideja o plimi i oseci, koje je potonji predstavio u radu *Euripus seu de fluxu et refluxu maris* (1624.).

Vesna Munić u radu *Srednjovjekovno crkveno graditeljstvo mošćeničke župe* (11.-26.), nakon kratkog opisa i pregleda srednjovjekovne povijesti Mošćenice, kombinirajući izvorne podatke te opise arhitektonskih rješenja i ponekad interijera, iznosi podatke o sakralnim objektima na području mošćeničke župe, nastalim u srednjovjekovlju. Uz župnu mošćeničku crkvu sv. Andrije apostola, govori se o crkvi sv. Bartula (danas grobljanskoj kapeli), zavjetnoj crkvi sv. Sebastijana i sv. Roka i Majke Božje od Zdravlja, crkvicama sv. Marine i nestaloj sv. Ivana Krstitelja u Mošćeničkoj Dragi, crkvama sv. Antona Padovanskog u selu Sv. Anton u Ostružnjaku va Doleh i Majke Božje u selu Kraj, te kapeli sv. Križa na kraju Križnog puta u Mošćenicama.

U nastavku rada iz 50. broja CCP-a, *Migracijsko povezivanje istočnog Sredozemlja i Pule prema pulskim matičnim knjigama (17.-19. stoljeće) (II. dio)* (27.-78.), Slaven Bertoša nastavio je analizu po-